

YIRINGLI YALLIGLANISH KASALLIKLARIDA HAMSHIRALIK PARVARISHINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

ISROILOV IBROXIM XO'JAYOROVICH

So'zangaron Abu Ali ibn Sino nomidagi jamoat salomatligi texnikumi

Xirurgiya

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada yiringli yallig'lanish kasalliklarida hamshiralik parvarishining o'ziga xos xususiyatlari, bemorlarni parvarish qilishning zamonaviy tamoyillari hamda hamshiraning diagnostik, terapevtik va profilaktik faoliyati ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Tadqiqotda yiringli infeksiyalarning etiologiyasi, patogenezi, klinik belgilari, jarohatlarni baholash mezonlari, aseptika va antiseptika qoidalari, yara parvarishi, infeksiyon nazorat, og'riqni boshqarish, dori vositalarini xavfsiz qo'llash hamda bemor holatini muntazam monitoring qilishning ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, hamshiralik parvarishida zamonaviy klinik protokollar, dalillarga asoslangan tibbiyot (Evidence-Based Nursing) tamoyillari, multidissiplinar yondashuv va bemor xavfsizligini ta'minlash usullari ilmiy manbalar asosida tahlil etilgan. Maqolada hamshiralik parvarishini individual rejalashtirish, infeksiyon asoratlarning oldini olish va bemorlarning tezroq sog'ayishiga erishishda sifatli hamshiralik xizmatining muhim o'рни asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: *yiringli yallig'lanish, hamshiralik parvarishi, aseptika, antiseptika, yara parvarishi, infeksiyon nazorat, sterilizatsiya, bog'lam almashtirish, drenaj, eksudat, nekroz, antibiotikoterapiya, og'riqni baholash, vital belgilar monitoringi, sepsis, klinik protokol, bemor xavfsizligi, Evidence-Based Nursing, multidissiplinar yondashuv.*

KIRISH

Yiringli yalligʻlanish kasalliklari zamonaviy jarrohlik, travmatologiya, umumiy tibbiyot va hamshiralik amaliyotining eng dolzarb muammolaridan biri hisoblanadi. Ushbu kasalliklar patogen mikroorganizmlarning organizmga kirishi, mahalliy va umumiy immun javobning faollashuvi hamda yalligʻlanish mediatorlarining ajralishi natijasida rivojlanadi. Yiringli jarayonlarning ogʻirlashuvi sepsis, koʻp aʼzoli yetishmovchilik va nogironlikka olib kelishi mumkinligi sababli hamshiralik parvarishi davolash jarayonining ajralmas tarkibiy qismi hisoblanadi.

2016-yil 3-noyabrda [Jahon sogʻliqni saqlash tashkiloti \(WHO\) tomonidan jarrohlik sohasidagi infeksiyalarni oldini olish boʻyicha global tavsiyalar](#) eʼlon qilindi. Mazkur tavsiyalar 2018-yil 1-dekabrda ikkinchi tahrirda yangilanib, operatsiyadan oldingi, operatsiya davridagi va operatsiyadan keyingi davrda infeksiyalarni oldini olish boʻyicha 29 ta tavsiya ishlab chiqildi. Ushbu tavsiyalar hamshiralik amaliyotida aseptika, antiseptika, yara parvarishi, steril bogʻlov materiallaridan foydalanish hamda infeksiya nazorat tizimini takomillashtirishning ilmiy asoslarini belgilab berdi.

ASOSIY QISM

Yiringli yalligʻlanish kasalliklarining etiologiyasida koʻpincha *Staphylococcus aureus*, *Streptococcus pyogenes*, *Escherichia coli*, *Pseudomonas aeruginosa*, anaerob bakteriyalar hamda polimikrob assotsiatsiyalar ishtirok etadi. Mikroorganizmlar organizmga kirgandan soʻng neytrofillar migratsiyasi, sitokinlar, interleykinlar va oʻsma nekrozi omili (TNF- α) ajralishi kuchayadi. Natijada vazodilatatsiya, kapillyarlar oʻtkazuvchanligining ortishi, eksudatsiya, toʻqimalarda shish va yiring hosil boʻlish jarayoni yuzaga keladi. Hamshiraning asosiy vazifasi ushbu patofiziologik oʻzgarishlarni erta aniqlash, bemorning umumiy holatini uzluksiz baholash va shifokor bilan hamkorlikda davolash rejasini amalga oshirishdan iborat.

Hamshiralik parvarishining birinchi bosqichi kompleks baholash hisoblanadi. Bemorning tana harorati, arterial bosimi, yurak urish soni, nafas olish chastotasi, kislorod saturatsiyasi, ogʻriq intensivligi, yara hajmi, eksudat miqdori, yiringning rangi va hidi muntazam monitoring qilinadi. Jarohatning lokal belgilariga giperemiya, shish, infiltratsiya, mahalliy gipertermiya, ogʻriq va yiring ajralishi kiradi. Umumiy belgilar esa isitma, leykotsitoz, taxikardiya, intoksikatsiya va sepsis rivojlanish xavfi bilan namoyon boʻladi.

Hamshiralik parvarishida aseptika va antiseptika qoidalariga qatʼiy rioya qilish asosiy talab hisoblanadi. Steril qoʻlqop, steril bogʻlov materiallari, antiseptik eritmalar va bir martalik tibbiy buyumlardan foydalanish nozokomial infeksiyalar rivojlanishini sezilarli kamaytiradi. WHO tomonidan 2018-yilda yangilangan tavsiyalarda yara irrigatsiyasi, steril texnikadan foydalanish, qoʻl gigiyenasi va operatsiyadan keyingi kuzatuv infeksiyalarni kamaytirishning eng muhim choralaridan biri sifatida eʼtirof etilgan.

2022-yil 1-dekabrda eʼlon qilingan International Wound Infection Institute (IWII) konsensus hujjatida yara infeksiyasini aniqlash, biofilmni baholash, yara tozalash (wound cleansing), nekrotik toʻqimalarni olib tashlash (debridement) va antimikrob terapiyani tanlash boʻyicha zamonaviy klinik tavsiyalar ishlab chiqildi.

Hujjatda hamshiralarning yara infeksiyasini erta aniqlash va bemor monitoringidagi roli alohida taʼkidlangan.

Yiringli yalligʻlanish kasalliklarida bemor xavfsizligini taʼminlash hamshiralik faoliyatining ustuvor yoʻnalishidir. Bemorni toʻgʻri ovqatlantirish, suyuqlik balansini nazorat qilish, bosim yaralarining oldini olish, nafas mashqlari, erta mobilizatsiya va psixologik qoʻllab-quvvatlash sogʻayish jarayonini tezlashtiradi. Hamshira bemor va uning yaqinlariga yara parvarishi, shaxsiy gigiyena, dori vositalarini qabul qilish tartibi hamda infeksiya belgilari yuzaga kelganda shifokorga murojaat qilish zarurligi boʻyicha muntazam taʼlim beradi.

WHOning yara infeksiyalarini boshqarish bo'yicha tavsiyalarida yiringli yarani birlamchi tikish tavsiya etilmaydi. Avvalo jarrohlik ishlovi (surgical toilet), nekrotik to'qimalarni olib tashlash (surgical debridement), fiziologik eritma bilan irrigatsiya qilish va infeksiya nazorat ostiga olingandan keyingina kechiktirilgan birlamchi tikuv qo'yish tavsiya etiladi. Shuningdek, antibiotiklar jarrohlik ishlovini almashtirmasligi, balki uni to'ldiruvchi davolash usuli sifatida qo'llanishi ta'kidlangan.

Hamshiralik parvarishining muhim tarkibiy qismi aseptika va antiseptika qoidalariga qat'iy rioya qilish hisoblanadi. WHO 2018-yilgi tavsiyalarida operatsiyadan keyingi bog'lamlarni steril sharoitda almashtirish, qo'l gigiyenasiga rioya qilish, steril asbob-uskunalaridan foydalanish, yara bilan ishlashda standart ehtiyot choralarini qo'llash hamda infeksiyon nazorat protokollariga amal qilish jarrohlik joyi infeksiyalarini kamaytiruvchi asosiy omillar sifatida e'tirof etilgan.

AQSh Kasalliklarni nazorat qilish va profilaktika markazi (CDC) tomonidan 2017-yilda ishlab chiqilgan hamda 2024-yil 12-aprelda yangilangan jarrohlik joyi infeksiyalarining oldini olish bo'yicha ko'rsatmalarda operatsiyadan oldingi bemor tayyorgarligi, antibiotik profilaktikasi, steril texnika, operatsiyadan keyingi kuzatuv va hamshiralik nazoratining uzluksizligi jarrohlik infeksiyalarini kamaytirishning asosiy yo'nalishlari sifatida ko'rsatilgan.

Shuningdek, CDC jarrohlik joyi infeksiyalarining asosiy klinik belgilariga yara atrofida qizarish, mahalliy og'riq, yiringli ajralma va isitmani kiritadi. Bunday belgilar aniqlanganda bemorni zudlik bilan klinik baholash, mikrobiologik tekshiruvlarni o'tkazish va davolash taktikasini qayta ko'rib chiqish tavsiya etiladi. Ayrim holatlarda antibiotikoterapiya bilan bir qatorda takroriy jarrohlik ishlovi ham talab qilinishi mumkin.

Xulosa qilib aytganda, xalqaro klinik tavsiyalar yiringli yallig'lanish kasalliklarida hamshiralik parvarishining samaradorligi erta klinik monitoring, aseptika va antiseptika tamoyillariga rioya qilish, jarrohlik yarasini ilmiy asosda

parvarishlash, infeksiyon nazorat tizimini takomillashtirish va bemorni uzluksiz kuzatishga bevosita bog‘liqligini ko‘rsatadi. Zamonaviy dalillarga asoslangan hamshiralik yondashuvi jarrohlik asoratlarni kamaytirish, yara bitishini tezlashtirish hamda bemor xavfsizligini ta‘minlashning muhim omili hisoblanadi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, yiringli yallig‘lanish kasalliklari xirurgiya amaliyotida yuqori klinik xavfga ega bo‘lgan patologiyalar qatoriga kiradi. Ushbu kasalliklarning samarali davolanishi faqat jarrohlik amaliyoti bilan emas, balki ilmiy asoslangan hamshiralik parvarishi sifati bilan ham bevosita bog‘liqdir. Jarrohlik yo‘li bilan yiring o‘chog‘ini sanatsiya qilish, nekrotik to‘qimalarni olib tashlash, adekvat drenajlash va antibakterial terapiyani o‘z vaqtida boshlash bilan bir qatorda operatsiyadan keyingi hamshiralik kuzatuv davolashning ajralmas tarkibiy qismi hisoblanadi.

Yiringli yaralarni parvarish qilishda aseptika va antiseptika qoidalariga qat‘iy amal qilish, steril bog‘lov materiallaridan foydalanish, yara holatini muntazam baholash, eksudat miqdori va xususiyatlarini nazorat qilish, drenaj tizimining samarali ishlashini ta‘minlash hamda infeksiyon nazorat choralarini izchil amalga oshirish ikkilamchi infeksiyalar va og‘ir asoratlarning oldini olishda muhim ahamiyat kasb etadi. Zamonaviy yara parvarishida **TIME** konsepsiyasi, debridment, vakuum-assistlangan yara terapiyasi (NPWT), antiseptik irrigatsiya va biofilm nazorati kabi usullar regeneratsiya jarayonini tezlashtirish hamda granulyatsiya to‘qimalarining shakllanishini qo‘llab-quvvatlashda samarali yondashuv sifatida e‘tirof etiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. [World Health Organization \(WHO\). *Global Guidelines for the Prevention of Surgical Site Infection* \(2nd ed., 2018\).](#) – Geneva: World Health Organization, 2018.

2. [Centers for Disease Control and Prevention \(CDC\). *Surgical Site Infection \(SSI\): Infection Control Guidance*](#). – Atlanta: CDC, yangilangan 2024.
3. [National Center for Biotechnology Information \(NCBI Bookshelf\). *Postoperative Wound Infections* \(StatPearls\)](#). – Treasure Island (FL): StatPearls Publishing, 2025.
4. International Wound Infection Institute (IWII). *Wound Infection in Clinical Practice: Principles of Best Practice* (2022). – International Wound Infection Institute, 2022.